

به کارگیری مسجد نصیر الملک شیراز به منظور طراحی لباس عصر

زهرا السادات نوری * گروه طراحی دوخت، دانشکده هنر و معماری، مؤسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران

چکیده

مسجد نصیرالملک یکی از مساجد قدیمی شیراز است. این مسجد به دلیل استفاده از شیشه و کاشی های رنگارنگ به نگین مساجد ایران شهرت یافته است. در طلوع آفتاب، خورشید از طریق پنجره های شیشه ای رنگی مسجد می درخشد تا داخل آن را با شکوه رنگ های متنوع ترکیب کند. رنگهای زنده در سطح زمین، فرشهای ایرانی، سقف، دیوارها، کاشی ها و قوس ها پخش می شود تا روح به ساختار جامد مسجد بخشیده شود. مسجد نصیرالملک دارای دو شبستان شرقی و غربی است. شبستان شرقی دارای یک محراب کاشی کاری زیبا و دوازده ستون به همراه پنجره های شیشه ای رنگی است. هماهنگی بین ستون ها، الگوهای هندسی خارق العاده، بازی نور و رنگ ها و مقرنس های پر زرق و برق همه باعث حیرت می شود. این مسجد دارای عناصر بسیار خوبی از معماری سنتی مانند حوض جوشان مرکزی، ایوان، پنجره های چند ضلعی رنگی و قوس ها و طاقی و کارهای گچ است. کاشی کاری مسجد نصیرالملک رنگ تنوع بسیاری دارد و غالباً رنگ های گرم قابل مشاهده است. از بارزترین رنگ هایی که در این مسجد دیده می شود، رنگ صورتی یا همان گل سرخ است که آن را به نام مسجد صورتی شهره کرده است. بعد از آن رنگهای گرم و درخشان به ویژه رنگ زرد به شدت دارای درخشندگی است. هدف از این تحقیق مطالعه نقوش مسجد نصیرالملک شیراز به جهت طراحی لباس عصر، با توجه به اینکه طراحی لباس میباید دارای پشتوانه های فرهنگی و محلی باشد. لذا چون مسجد مورد نظر از حیث تزیینات دارای اصالت فراوان است. الهام گیری از آن برای طراحی لباس میتواند هویت ایرانی اسلامی تاکید کند. همچنین در این تحقیق ابتدا مسجد و نقوش را در آن مطالعه گردیده و سپس از بعضی نقوش و فرمها که مناسب طراحی لباس مورد نظر میباشد استفاده گردیده است. روش تحقیق این مقاله توصیفی تحلیلی بوده و اطلاعات موجود با منابع کتابخانه ای مطالعه و بررسی شده است.

کلیدواژه ها: مسجد نصیرالملک، کاشی کاری، شیشه رنگی، معماری

مقدمه

به محض اینکه نام آثار تاریخی شیراز به میان می‌آید اماکنی مانند تخت جمشید، حافظیه و بازار وکیل خودنمایی می‌کنند. اما در این میان هیچ کس نمی‌تواند منکر زیبایی و درخشندگی مسجد نصیرالملک شود و این نام را از قلم بیاندازد. «مسجد نصیرالملک» به «مسجد صورتی» نیز شهرت دارد.

مسجد نصیرالملک یکی از چشم‌نوازترین مسجدها در شیراز است. این بنای تاریخی در دوره قاجاریه ساخته شده و در محله‌ای است که در گذشته خانواده قوام در آنجا زندگی می‌کردند. امروزه این مکان زیبا را به خاطر استفاده از شیشه‌های رنگین در پنجره‌های خود با نام مسجد صورتی می‌شناسند. مسجد صورتی یک مکان پر طرفدار در شیراز است که در صبح‌های آفتابی، نور خورشید از روی شیشه‌های رنگین عبور کرده و باعث ایجاد رنگ‌های فوق‌العاده در داخل مسجد می‌شود. این منظره بسیار جذاب و دیدنی است و هر سال مورد استقبال گردشگران زیادی قرار می‌گیرد. (جعفری، ۱۳۸۹، ۷۷)

اگر بخواهیم وسعت این بنای تاریخی را با مساجد دیگر مقایسه کنیم اختلاف آن با مسجد وکیل و مسجد جامع نو شیراز چندان زیاد نیست. اما اگر بخواهیم این مکان را از لحاظ معماری مقایسه کنیم به اندازه‌ای با ظرافت و زیبا ساخته شده که این بنا را در گروه شاهکارهای معماری آن زمان قرار داده است. کاشی‌کاری و سرستون‌های سنگی که بسیار جلوه خیره‌کننده‌ای به این مکان بخشیده‌اند، اقتباسی از مسجد وکیل است. (خلیلی پور _ طاووسی، ۱۳۹۱، ۱۲۵)

هنگامی که روبه روی دو در چوبی و با شکوه مسجد نصیرالملک بایستید و به بالا نگاه کنید، با مقرنس کاری طاق نمای بزرگ رو به رو می‌شوید. کاشی‌های هفت رنگ آن چشم شما را می‌گیرد؛ اما رنگ صورتی که بر این کاشی‌ها غلبه کرده جلوه ویژه‌ای به آن بخشیده است. وقتی از هشتی آجری بگذرید و وارد حیاط مسجد شوید، با محیطی دل‌باز و تماشایی رو به رو می‌شوید. وجود یک حوض در وسط حیاط و گلدان‌هایی که اطراف آن نهاده شده شاید فرقی آنچنانی با مسجدهای دیگر نداشته باشد، اما فضای کاملاً آرام و دلنوازی را برای بازدیدکنندگان به وجود آورده است. (خوش نظر _ رجبی، ۱۳۹۴، ۷۸)

مسجد نصیرالملک در تاریخ ۳۰ خرداد ۱۳۵۸ هـ.ش با شماره ثبت ۳۹۶ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. درست در روبروی مسجد نصیرالملک کوچه ی نصیرنظام قرار دارد که به گذر نصیرنظام معروف است. نصیرنظام از سرداران نظامی دوران قاجار می‌باشد که در این گذر سکونت داشته و گاهی «خانه ی نصیرنظام» را با مسجد نصیرالملک اشتباه می‌گیرند. (زیرک، ۱۳۹۷، ۷۶)

تاریخچه مسجد نصیرالملک شیراز

مسجد نصیرالملک یکی از زیباترین و مشهورترین مساجد ایران است که در شهر بهارنارنج، شهر شیراز قرار دارد. تاریخچه مسجد نصیرالملک شیراز به دوران قاجار می‌رسد. این مسجد به دستور میرزا حسن علی خان حاکم فارس (علی ملاباشی) ملقب به نصیرالملک ساخته شده است. او از خانواده سرشناس قوام شیرازی و پسر قوام‌الملک بود و نصیرالملک همان طور که از اسمش پیداست، لقب وی از دربار گرفته شده و از طبقه اشراف بود. مردم او را به‌عنوان حاکمی عادل می‌شناختند که بخش زیادی از املاکش را به خیریه اختصاص داد. این مسجد در سال ۱۲۵۵ هـ.ش شمسی در محله گود عرب‌ها ساخت و سازش شروع شد و در سال ۱۲۶۵ ساخت این مسجد به پایان رسید. در واقع ساخت

این مسجد نیز ۱۲ سال طول کشید در کتیبه مسجد نام حاج محمدحسن معمار و میرزا رضا کاشی گر کار به عنوان معمار مسجد نوشته شده زمان زیادی طول کشید تا کار ساخت و تزئین این بنا به پایان برسد، اما بدون شیشه های رنگی معروفش پنجره های رنگی مسجد نصیرالملک در شیراز توسط محمد جعفر و استاد محمد رحیم ساخته شده است و در سال ۱۳۴۸ توسط میرزا آیت از استاد کاران برجسته شیرازی در زمینه پنجره های رنگی اجرا شد که مورد استقبال قرار گرفت. (جعفری، ۱۳۸۹، ۷۸)

این مسجد حدود ۲۲۱۲ مساحت دارد. مرمت و حفظ و نگهداری این مسجد با رعایت اصول استانداردهای بین المللی با تولیت محمود قوام ادامه دارد و مهندس ناظر بر پروژه ی مسجد نصیرالملک کوروش جاویدی است. (زیرک، ۱۳۹۷، ۱۲،

مسجد نصیر الملک شیراز دارای معماری منحصر به فرد و زیبایی است که از ترکیب کاشی کاری هفت رنگ، شیشه کاری رنگین، سنگ تراشی، نقوش اسلیمی، آجرپزی و خطاطی تشکیل شده است. این مسجد دارای دو شبستان، دو ایوان، گاوچاه، حوض، طاق مروارید و امامزاده زنجیری است. بخش های مختلف مسجد با کتیبه های قرآنی و احادیث و شعرهای شوریده شیرازی آراسته شده اند. (ارمغان، ۱۳۹۳، ۳۲)

مسجد نصیر شیراز به خاطر استفاده از شیشه های رنگین در پنجره های خود به مسجد صورتی نامیده می شود. در صبح های آفتابی، نور خورشید از روی شیشه های رنگین عبور کرده و باعث ایجاد رنگ های فوق العاده در داخل مسجد می شود. این منظره بسیار جذاب و دیدنی است اما جلوه این زیبایی ها با وجود عبور باریک های نور از شیشه های رنگی صدچندان می شود. هفت پنجره بزرگ ساختمان با چهارچوب چوبی و شیشه های رنگی که طرح گل دارد، پوشیده شده است. (ارمغان، ۱۳۹۳، ۴۶)

ستونهای بزرگ و سنگی مسجد به وسیله ی سنگهایی که از کوه های اطراف شیراز به دست آمده است ساخته شده است ستون های شبستان غربی دو ردیف شش تایی است که تعدادشان یادآور دوازده امام است و هفت پنجره شبستان اصلی نماد هفت در بهشت هستند. (جعفری، ۱۳۸۹، ۸۱)

شیشه های رنگی شبستان از چهاررنگ اصلی (قرمز، سبز، آبی و زرد) تشکیل شده است و در زمان مرمت این شیشه ها نیز، از شیشه های قدیمی خانه های دیگر استفاده شده است. (خوش نظر _ رجبی، ۱۳۹۴، ۸۹)

کف شبستان با فرش های رنگی پوشیده شده است و زمانی که نور پنجره ها روی فرش می افتد، جشن رنگ بر پا می شود. اگرچه بعضی ها فکر می کنند اگر فرش نبود، بازی رنگ ها دیدنی تر هم می شد. (شکوهی، ۱۳۹۸، ۱۰۳)

تصویر ۱ "نمای داخلی مسجد در شبستان غربی"

مراجعه <http://pin.it/4skpnwagq> ۱۴۰۳/۵/۷

مسجد صورتی

استفاده گسترده از کاشی های صورتی رنگ در تزئینات مسجد نصیر، سبب شده تا این مسجد به مسجد صورتی مشهور شود. کاشی های صورتی رنگ در بخش های گسترده ای از مسجد نظیر محراب، مناره ها، شبستان، گنبد و غیره به کار رفته است. تلالو نور خورشید بر این کاشی ها جلوه ای صورتی و رنگارنگ به فضا می دهد. شیشه های رنگی مسجد نصیر در نور آفتاب طرح و نقشی زیبا و رنگارنگ را به درون مسجد متبلور می کند. گویی نمازگزاران به جای فرش بر رنگین کمانی از نور نماز می خوانند. (زیرک، ۱۳۹۷، ۱۶)

تصویر ۲ "مقرنس کاری با کاشی کاری های گل محمدی صورتی و زنبق زرد"

مراجعه ۱۴۰۳/۵/۷ <https://pin.it/6lxva00oh>

معماری مسجد نصیر الملک

معماری مسجد نصیرالملک از سبک معماری مساجد در عصر سلجوقی یا همان سبک رازی است. در دوران عصر سلجوقی بنا بر پایه های الگوهای معماری کهن ایرانی ساخت مسجد چهار ایوانی و دو ایوانی شروع می شود و تا پایان قاجار این سبک ادامه پیدا می کنید. این مسجد از مساجد دو ایوانی است و دارای دو ایوان خانه شمالی و جنوبی است. اما زیبایی این مسجد به واسطه شبستان غربی آن است که مسافرها بی شماری برای دیدن نور و رنگ به این مکان می آیند. اگر چه که پلان معماری این مسجد از الگوی کهن مساجد ایرانی برابر با معماری باستان بهره گرفته شده است اما در نوع تزئین بسیار متفاوت است. (ارمغان، ۱۳۹۳، ۶۸)

مسجد نصیرالملک در شیراز به عروس مساجد ایران مبدل گشت است چرا که از سر در ورودی و تمام دیوار نمای های بیرونی و داخلی از هنر کاشیکاری بهره بوده است و تمام مسجد با هنر زیبای ایران پوشیده از نقش و نگار شده است. قرینگی در این مسجد مانند دیگر بناهای ایران رعایت شده است. قرینه بودن بنا از سر در ورودی آن مشاهده می شود که دو طاق نمای تزئینی در قسمت راست و چپ است و از هشتی که گذار کنید وارد حیاط می شوید. حوض سبز رنگ در میانه قرار دارد و دو ایوان خانه در قسمت شمالی و جنوبی و دو شبستان با پنجره های چوبی و شیشه های رنگی در قسمت شرق و غرب واقع شده است. رعایت اسلوب معماری و قرینگی در این بنا هارمونی از نظم را ایجاد کرده است که بازدید کنندگان را مجذوب خود می کند. (نجفی_شهرزاد، ۱۳۹۲)

تصویر ۳ "نمای داخلی مسجد با دوازده ستون و بازتاب نور از شیشه رنگی ها"

مراجعه ۱۴۰۳ ۵/۷ <https://pin.it/3ixtfdgc9>

تناسبات و ابعاد

در مسجد نصیر تناسبات معماری به خوبی رعایت شده است. رعایت تناسبات و ابعاد به صورت استاندارد سبب شده تا این بنا در زمره آثار شاخص معماری به شمار رود. ارتفاع بلند شبستان، قطر زیاد گنبد و وسعت حیاط، قرار گیری شبستان ها و غیره نقش مهمی در نظم بصری و زیبایی بنا دارند. همچنین استفاده از قوس ها و طاق ها در معماری این مسجد، ظرافت و دلنشینی فضای آن را دوچندان کرده است. (خلیلی پور _ طاووسی، ۱۳۹۱، ۱۲۸)

تزینات معماری مسجد نصیرالملک

یکی از مهم ترین ویژگی های این مکان تزینات معماری مسجد نصیرالملک است که در نهایت دقت و ظرافت به کار برده شده است. تزین شیوه ی زینت بنا بوده است که از دیر باز در معماری ایران اهمیت داشته است. در دوران صفوی به علت وقت گیر بودن کاشی معرق، کاشی هفت رفت ابداع شده که به صورت قالبی در ابعاد مختلف زده می شده است و بر روی آن نقاشی های مختلف نقش می شده است. این کاشی اگرچه که در دوران صفوی ابداع شد اما پیشرفت آن و استفاده از رنگ های متنوع در قاجار بوده است. (شاطریان، ۱۳۹۲، ۲۲)

در مسجد نصیرالملک در شیراز کاشی های هفت رنگ از سردر ورودی تا شبستان غربی مشاهده می کنید که از رنگ های صورتی، زرد، نارنجی، سفید، فیروزه ای و آبی چندین مورد دیگر استفاده شده است. تمامی نقش مایه های کاشی گل های رنگارنگ شهر شیراز به خصوص گل محمدی صورتی رنگ، گل زنبق زرد رنگ است. شاید این مسجد به عنوان مسجد صورتی بارها نامش را شنیده باشید. علت اسم صورتی مسجد به خاطر این است که از کاشی با نقش گل محمدی که رنگ صورتی دارد بسیار استفاده شده است و رنگ غالب در این دیواره های این مسجد است. (عوض پور _ شیبانی، ۱۴۰۰، ۹۲)

ستون های مسجد نصیرالملک

گفتنی است که ستون های مسجد از سنگ مرمر است که ساخته شیراز است و نمونه این ستون های مارپیچ را در مسجد وکیل شیراز می بینید در گذشته ستون ها مارپیچ در شیراز در نهایت دقت و ظرافت ساخته می شده است و ستون های مسجد نصیرالملک در شیراز را می توانید در زیر طاقگان شبستان غربی معروف و شرقی مشاهده می کنید. ستون ها بار برهستند و در عین کاربردی بودن در معماری، به زیبایی و اسلوب تزینی آن هم دقت شده است. در این شبستان ۱۲ ستون باربر در دو ردیف شش تایی استفاده شده است که هم وزن سقف تقسیم می شود و هم رعایت قرینه در آن مشاهده می شود. نمونه این ستون ها در شبستان شرقی که امروزه موزه اوقاف مسجد هم هست وجود دارد. (شکوهی، ۱۳۹۸، ۱۰۹)

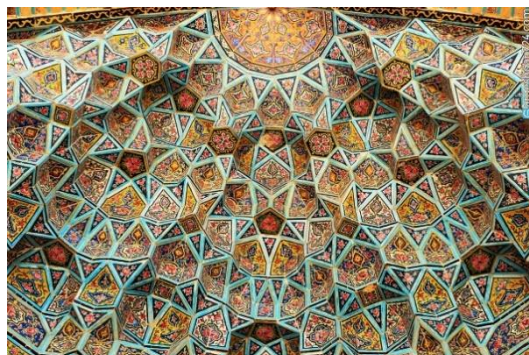

تصویر ۴ "ستون های باربر حجاری شده در زیر طاقکان"

مراجعه <https://pin.it/eapmoe3ku> ۱۴۰۳/۵/۷

کاشی کاری های نفیس

یکی از مهمترین نکاتی که باعث شهرت جهانی این مسجد شده، کاشی کاری های رنگارنگ و نفیس آن است. کاشی کاری های این مسجد چنان هنرمندانه انجام شده که چشم هر بیننده ای را خیره می کند. نمای داخلی شبستان ها و نمای خارجی این مسجد در صحن و ایوان ها توسط کاشی های اصیل هفت رنگ در طرح های اسلیمی و ختایی تزیین شده است. کاشی کاری های هنرمندانه مسجد، نقش مهمی در نورپردازی مسجد ایفا می کند؛ به طوری که انعکاس نور به صورت رنگارنگ با غلبه رنگ صورتی نمایش داده می شود. نور پردازی مسجد صحنه ای محسوس کننده را در برابر دیدگان افراد قرار می دهد. (خلیلی پور _ طاووسی، ۱۳۹۱، ۹۸)

تصویر ۵ "بخشی از کاشی کاری های سقف مسجد"

مراجعه <https://pin.it/18mygmyrf> ۱۴۰۳/۵/۷

شیشه های رنگی

یکی دیگر از تزیینات مهم مسجد نصیرالملک در شیراز استفاده از در تمام درهای ورودی طاقگان مسجد است. هر کدام از شبستان های شرقی و غربی دارای هفت در هستند که تماما از چوب ساخته شده آمد و از هنر مشبک کاری بروی چوب استفاده شده است که پشت آن با شیشه های رنگی زرد، آبی، سبز و قرمز پوشانده شده است. شبستان غربی که در زمستان آفتاب گیر هم هست با تابش نور خورشید به شیشه های رنگی درها، نورهای رنگی وارد مسجد می شوند و طیف از هارمونی و رنگ در کنار کاشی های رنگارنگ به وجود می آید که از ساعت ۹ الی ۱۱ بهترین زمان بازدید این هنرمایی معماری ایران است. استفاده از شیشه های رنگی در معماری ایران تاریخچه بالایی دارد و یکی از کاربردهای آن زیبایی و حضور رنگ در داخل بنا بوده است. (بمانیان _ عالی نسب ، ۱۳۹۲، ۲۵)

بهترین زمان بازدید از مسجد

مسجد نصیرالملک در هر زمانی از روز زیبایی چشمگیری دارد اما برای عکاسی و دیدن نقش و نگار شیشه های رنگی در شبستان بهتر است در ساعت ۸ تا ۱۰ صبح از این مسجد دیدن کنید. البته در فصل زمستان به دلیل طلوع دیرتر خورشید، لازم است کمی دیرتر به این مکان بروید. برای مثال تا ۱۲ نیز زیبایی رنگی خود را ایفا میکند. در این فاصله زمانی نور خورشید از شیشه های رنگی شبستان عبور می کند و طرح و نقشی مسحور کننده را بر کف شبستان ایجاد می کند. بهترین فصل برای بازدید از این مسجد پاییز و زمستان است. در این دو فصل تابش خورشید به صورت مایل بوده و صحنه زیباتری از رقص نورها را در شبستان ایجاد می کند. (عوض نژاد _ شیبانی ، ۱۴۰۰، ۲۸)

تصویر ۶ "بازتاب نور از طریق شیشه رنگی ها به داخل مسجد"

مراجعة ۱۴۰۳/۵/۷ <https://pin.it/6vavdhfr>

مسجد نصیر الملک در شب

با وجود اینکه بهترین زمان بازدید از مسجد نصیر صبح ها و در ساعات آغازین طلوع آفتاب است اما این مسجد در شب نیز زیبایی خاص خود را دارد. نورپردازی ملایم در شب ها جلوه ای خاص و منحصر به فردی به این بنا می بخشد. انعکاس نور در کاشی ها و شیشه های رنگی محوطه، فضایی شگفت انگیز و عرفانی را به مسجد می بخشد. همچنین، گنبد و مناره های نورانی مسجد نصیر در شب جلوه ای زیبا و چشم نواز پیدا می کند. (پرثیا، ۱۳۸۶، ۲۵)

تصویر ۷ "نمای مسجد در شب از داخل حیاط رو به گلدسته ها"

مراجعه ۱۴۰۳/۵/۷ <https://pin.it/femdbc4n9>

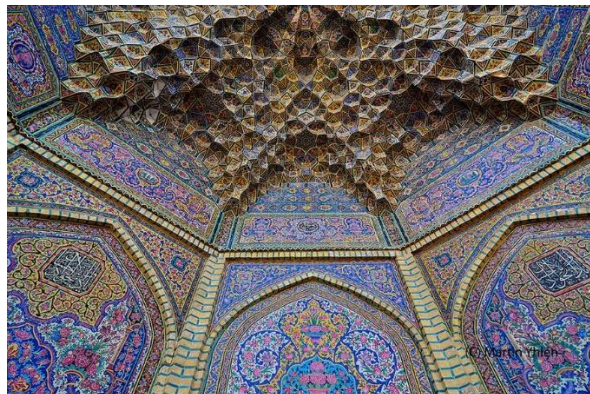
بخش های مختلف مسجد نصیرالملک

بخش های مختلف مسجد نصیرالملک عبارتند از سردر ورودی، هشتی، حیاط، شبستان غربی یا زمستانه، شبستان شرقی یا تابستانه، ایوان شمالی و ایوان جنوبی است. برای شناخت ایوان جنوبی دو گلدسته تزینی بر بالای ایوان مشاهده می کنید. این مسجد در قسمت شرقی دارای سرداب و گاو چاه هم است. جالب است بدانید که در قسمت شرقی مسجد نصیرالملک در شیراز دیگر نماز خوانده نمی شود و موزه اوقاف در آن دایر است. (خلیلیپور _ طاووسی، ۱۳۹۱، ۸۳)

سردر ورودی

سردروردی مسجد نصیرالملک در شیراز از یک طاقی تشکیل شده است که در زیر طاقی از هنر مقرنس کاری قندیلی استفاده شده است. دو طاقنمای قرینه در قسمت شرق و غرب وجود دارد.

این سردر با کاشی های هفت رنگ و تزئینات فراوانی از گل های سرخ و زنبق شیراز آراسته شده است. در بالای سردر مسجد، یک تابلو با کاشی هفت رنگ و یک کتیبه با شعر شوریده شیرازی و تاریخ ساخت مسجد قرار دارد. (پرشیا ، ۱۳۸۶، ۲۸)

تصویر ۸ " مقرنس کاری های سر در ورودی مسجد به شکلی هنرمندانه "

مراجعه ۱۴۰۳/۵/۷ <https://pin.it/3joilfbql>

رواق

این بخش در دو طرف سردر و در جلوی حیاط قرار دارد. رواق با ستون‌های سنگی و مقرنس‌های زیبای چوبی تزئین شده است. در روبروی رواق، چشمه‌ای با آبشار کوچک وجود دارد. (زیرک، ۱۳۹۷، ۱۸)

هشتی

هشتی مسجد نصیرالملک دارای تزئین کاشی معرق و هفت رنگ است اما کمتر از سر در ورودی است. همواره از هشتی به خاطر درون گرایی معماری ایران استفاده می شد. هشتی ها معمولا به صورت هشت ضلعی هستند و یک گنبد کوچک در سقف مشاهده می کنید. در گنبدخانه کوچک هشتی مسجد نصیر الملک تزئین کاشیکاری را می بینید. پس از گذر از هشتی وارد حیاط می شوید. (خلیلی پور _ طاووسی، ۱۳۹۱، ۱۰۸)

حیاط

حیاط مسجد نصیرالملک جلوه ای از معماری، سلیقه، رنگ و نور در شهر شیراز است. حیاط دارای چهار باغچه و چهار حوض آب است که با گل‌های رنگین و درختان سبز تزئین شده‌اند. در میانه حیاط یک حوض سبز رنگ بزرگ وجود دارد. که نمای ایوان جنوبی به همراه گلدسته در آب حوض انعکاس یافته است. دور حوض تمام گلدان‌های شمعدانی است. در شبستان غربی و شرقی با دیوارهای پوشیده از کاشی و خوشنویسی نستعلیق می بینید که آیات قرآن نوشته شده است. پوشش دیوارهای بیرونی حیاط هم همگی از کاشی های الوان هفت رنگ است که طیف رنگ های صورتی و زرد آن از همه بیشتر است. (پرشتیا، ۱۳۸۶، ۳۲)

تصویر ۹ "نمای داخل حیاط مسجد و انعکاس گلدسته ها در حوض"

مراجعه <https://pin.it/jwfkxftzt۱۴۰۳/۵/۷>

حوض

در مرکز حیاط، حوض مستطیل شکلی قرار دارد که از آب چشمه تغذیه می‌شود. حوض با کاشی‌های آبی و سفید پوشیده شده است. در اطراف حوض، گل‌های رنگین و درختان سبز تزئین شده‌اند. (زیرک، ۱۳۹۷، ۵۳)

شبستان

این بخش دو شبستان در دو طرف حوض قرار دارد. شبستان جنوبی در سال ۱۲۸۵ خورشیدی ساخته شده است، بیشترین زیبایی را دارد که دارای تزئینات بسیار زیبا و منحصر به فرد است. شبستان شمالی که در سال ۱۳۰۵ خورشیدی تکمیل شده است، دارای تزئینات خاص خود است و به عنوان محل نماز خواندن در فصول سرد سال استفاده می‌شود. شبستان با کاشی‌های هفت رنگ، نقش برجسته‌های گل و بلب، آجر نمای خمیده و شیشه‌های رنگین آراسته شده است. نور خورشید از پنجره‌های شبستان عبور کرده و باعث ایجاد الگوهای رنگین در فضای داخل مسجد می‌شود. (شکوهی، ۱۳۹۸، ۱۰۲)

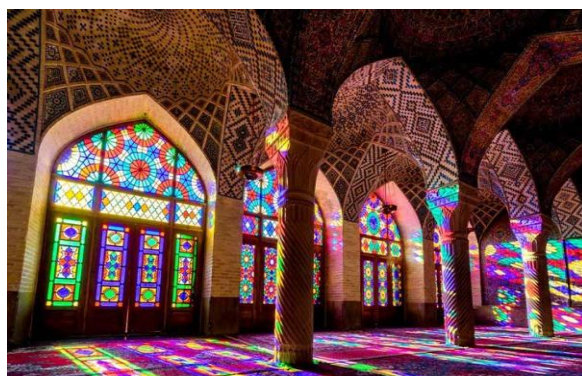

تصویر ۱۰ "نوشته‌های آیات قرآنی و شعر سعدی و شوریده شیرازی بر کاشیکاری های مسجد"

مراجعه <https://pin.it/6gh9tsnhb> ۱۴۰۳/۵/۷

شبستان غربی

شبستان غربی مسجد نصیرالملک معروف ترین بخش این مسجد است. زیر شما ۲۴ طاقکان پوشیده با کاشی هفت رنگ را می بینید که دوازده ستون حجاری شده شیراز آن را نگه داشته است و از هفت در چوبی آن گذر نورهای رنگارنگ از عبور پنجره های رنگی به داخل مسجد می بیند که بر روی فرش های ایرانی نقش بسته است و تمام دیوارهای رنگارنگ آن با کاشی های رنگارنگ جلوه ای شور نور و رنگ را به پا کرده اند. هر بازدید کننده ای شیفته شبستان غربی مسجد نصیرالملک در شیراز است اما بهترین ساعت مشاهده دنیای رنگ و نور در شبستان غربی ۹ الی ۱۲ می باشد. (طوسیان شانديز _ حاجي غفوري ، ۱۴۰۱، ۸۹)

تصویر ۱۱ "شبستان زیبای مسجد با ستون ها طاقکان و شیشه رنگی ها "

مراجعه <https://pin.it/phhfgyv61> ۱۴۰۳/۵/۷

شبستان شرقی

شبستان شرقی مسجد نصیر الملک ساده تربت بخش مسجد است که دارای ستون های حجاری شده است و طاقگان های آجری است که دیگر با کاشی پوشانده نشده و سقف آن با کاشی های کوچک تزیین شده است و هشت طاق نما دارد. موزه اوقاف در شبستان شرقی قرار گرفته است. سر در این شبستان با شعر حضرت سعدی قشنگ تر شده است. در گذشته از این بخش برای در فصل تابستان استفاده می شده است و از طریق راهرویی هم به قسمت چاه آب می رسد. (شکوهی، ۱۳۹۸، ۱۰۵)

غرض نقشی است کز ما بازماند که هستی را نمی بینم بقایی

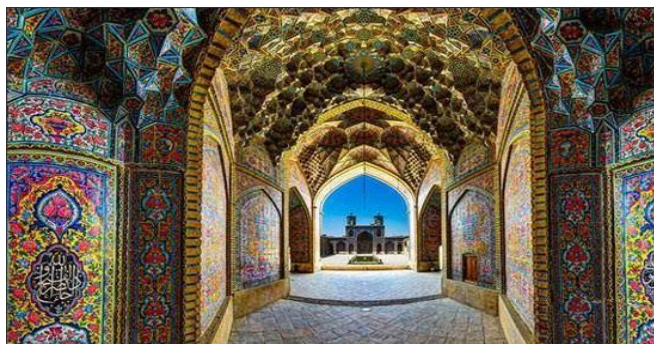
مگر صاحب دلی روزی به رحمت کند در حق استادان دعایی

کتابخانه

کتابخانه مسجد نصیر الملک در سال ۱۳۶۴ خورشیدی تاسیس شده است و دارای بیش از ۱۵ هزار جلد کتاب در زمینه های مختلف علمی، ادبی، تاریخی و فقهی است. این کتابخانه به عنوان یک مرکز پژوهشی و فرهنگی فعال بوده و برگزار کننده برنامه های علمی و هنری مختلف است. (پرثیا، ۱۳۸۶، ۴۷)

ایوان ها

دو ایوان بزرگ و زیبا که در چهار طرف حوض قرار دارند. این ایوان ها با کاشی کاری های رنگین و نقش برجسته های زیبا، به شکل گل و بلبل، تزیین شده اند. از این ایوان ها، ایوان شرقی به خاطر داشتن پنجره های رنگین کمان بسیار جذاب و خیره کننده است. (اکبر زاده پیراوی، ۱۳۹۸، ۵۲)

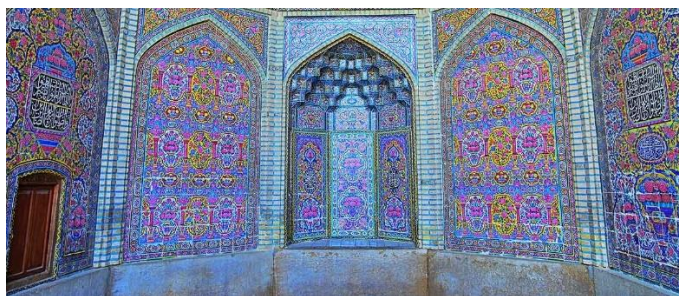
تصویر ۱۲ "نمای حیاط مسجد از زیر طاق ایوان"

مراجعه ۱۴۰۳/۵/۷ <https://pin.it/fz3y5k1bu>

ایوان شمالی یا طاق مرواید

ایوان شمالی مسجد به طاق مروارید یا شاه‌نشین معروف است. سقف آن مقرنس کاری باشکوهی دارد و به خاطر تورفتگی طاق‌های آن که شبیه مروارید است طاق مروارید یکی از زیباترین و شگفت‌انگیزترین بخش‌های مسجد نصیرالملک است که در سمت شمالی این مسجد قرار دارد. این طاق نما دارای کاشی کاری هفت رنگ با تزئینات فراوان از گل‌ها و آیات قرآنی است. سقف آن به شکل مقرنس ساخته شده و در نور خورشید بازتاب‌های رنگین را ایجاد می‌کند. همه جای این ایوان با کاشی‌های هفت‌رنگ تزیین شده و خیلی چشم‌نواز است این طاق نما به خاطر شباهتش به مروارید، طاق مروارید نامیده شده است. (عالی مقام، ۱۳۹۸، ۲۸)

ایوان شمالی یا طاق مروارید بدون گلدسته است. این ایوان دارای سه نیم طاق است و از سمت چهارم ورودی به صحن دارد. در سقف آن از هنر مقرنس کاری طاسه سازی و یا کسه سازی استفاده شده است که با کاشی‌های رنگارنگ معرق پوشیده شده است. دیوارهای ایوان شمالی هم یکی از بهترین کاشیکاری‌ها را دارد. (شاطریان، ۱۳۹۲، ۳۱)

تصویر ۱۳ " ایوان با طاق مقرنس کاری شده ملقب با طاق مروارید یا شاه‌نشین "

مراجعه ۱۴۰۳ ۵/۷ <https://pin.it/5ircuiblw>

ایوان جنوبی

ایوان جنوبی مسجد به همراه گلدسته است. معمولاً گلدسته ها و گنبدها جهت معماری را نشان می دهد. این مسجد به صورت طاقگان ساخته شده است و شما گنبدخانه بزرگی در آن نمی بیند برای جهت قبله از گلدسته استفاده کرده اند. تمام دیوارهای بخش جنوبی هم با هنر کاشیکاری هفت رنگ و معرق تزئین شده است. اگر میخواهید عکس با کیفیت از مسجد نصیرالملک در شیراز داشته باشید به انعکاس ایوان جنوبی در حوض آب هم توجه کنید و می توانید عکس های زیبایی از لحاظ معماری به ثبت برسانید. (عالی مقام، ۱۳۹۸، ۳۰)

گاو چاه

گاو چاه در حیاط شمالی مسجد قرار دارد و به شکل یک استوانه عمودی با قطر ۱۰ متر و عمق ۱۶ متر طراحی شده است. این گاو چاه به عنوان یک منبع آب برای اهالی محله ساخته شده است که آن ها گاهی برای آب کشیدن از چاه، از گاو یا حیوانات دیگر کمک می گرفتند. چاه مسجد نصیرالملک از قدیم مانده و گاو چاه محل نگهداری حیواناتی بوده که از چاه آب می کشیدند. آب چاه وارد حوضچه می شد و بعد از فواره حیاط مسجد فوران می کرد. (زیرک، ۱۳۹۷، ۶۹)

تصویر ۱۴ " گاو چاه مسجد با یک چاه عمیق از آب چشمه "
مراجعه <https://pin.it/691xbyap9> ۱۴۰۳/۵/۷

امامزاده زنجیری

امامزاده زنجیری یکی از بناهای تاریخی و مذهبی شیراز است که در کنار مسجد نصیرالملک قرار دارد. امامزاده سید جلال‌الدین که از نوادگان امام سجاد است، این امامزاده به دلیل وجود زنجیرهای برنزی بر روی گنبد و دروازه‌های آن به این نام معروف شده است. این بنای زیبا و باشکوه در سال ۱۲۸۶ هجری قمری توسط میرزا حسن خان مشیرالدوله ساخته شده است. امامزاده زنجیری محل دفن چندین فرزند امام موسی کاظم (ع) است که در زمان حکومت عباسیان به شیراز فرستاده شده بودند. این امامزاده با سبک معماری قاجاری تزئینات گل و بلبل، کاشی کاری، آینه کاری و نقاشی‌های دست ساز خود را به تماشاگران نشان می‌دهد. (پرثیا، ۱۳۸۶، ۷۹)

طراحی لباس برگرفته از مسجد نصیر الملک

پیش از این مطلب، مطالبی در مورد مسجد نصیر الملک شیراز و قسمت‌های مختلف این مسجد زیبا و پر آوازه برگرفتیم.

در ادامه در مورد ایده از مسجد نصیر الملک به منظور طراحی لباس خواهیم دانست.

در ابتدا برای به انجام رساندن این مقاله موضوعی انتخاب کرده تا با بررسی اطلاعات و شکل و شمایل قسمت‌های مختلف آن مکان ایده گرفته و به منظور طراحی و دوخت لباس به کار بگیریم.

پس از انتخاب کانسبت به سبک و استایل آن میپردازیم که من در این بخش طراحی سبک و استایل لباس عصر نیمه رسمی را انتخاب کردم.

قسمت‌های مختلف این مسجد زیبا را بررسی کرده و از هر یک از اجزای مسجد، مانند ستون‌ها، طاق، سقف، پنجره و شیشه‌رنگی‌ها و... الهام گرفته و طرح‌هایی با این شکل و شمایل طراحی میکنیم.

در ابتدای طراحی لباس هر آنچه از این مکان دیده و در ذهن خطور کرده را به تصویر میکشیم و اتودهای کلی از بنا را بر رو مانکن پیاده میکنیم.

که در اینجا حدود ۴۰ تا ۵۰ طرح زده میشود.

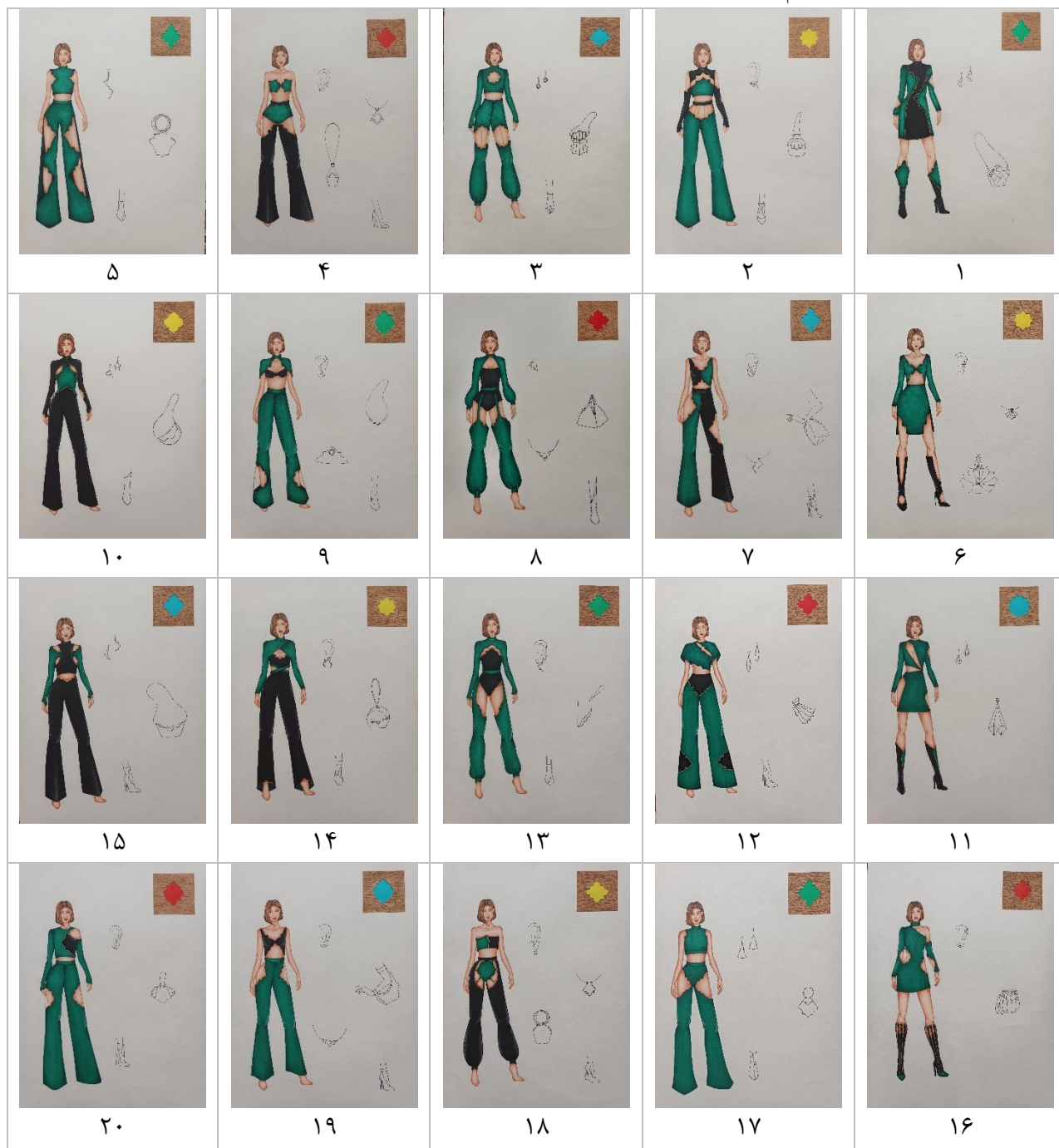
پس از آن از بین اتودها بهترین طرح‌ها که از لحاظ سبک طراحی نزدیک به هم باشند را انتخاب میکنیم تا تبدیل به یک کالکشن آراسته شود. طرح‌های انتخابی را بر روی فیگور مناسب کشیده و آن را با تکنیک دلخواه مانند آبرنگ، مارکر، مداد رنگ و... طراحی میکنیم.

در اینجا حدود ۲۰ طرح را انتخاب میکنیم.

البته به یاد داشته باشید که قبل از اقدام به رنگ، باید جنس لباس و رنگ و طرح آن مشخص گردد.

در کنار طرح نیز منبع الهام و اکسسوری‌هایی که با شمایل طرح در ارتباط است را طراحی کرده و با طرح مورد نظر استایل میکنیم.

پس از این مراحل نوبت به انتخاب طرح نهایی میرسد. که از میان بیست طرح موجود تنها یک طرح را که بهترین است را انتخاب کرده و این بار با جزئیات بیشتری به طراحی آن میپردازیم که میتواند به صورت دیجیتالی نیز کار شود. در این بخش به غیر از طراحی لباس و اکسسوری، کالیته رنگ را مشخص کرده و به طراحی پارچه و جنسیت آن پرداخته، فلت پترن آن را به تصویر کشیده و در نهایت الگوی لباس را میکشیم تا برای دوخت لباس آماده شود. در مراحل پایانی به تهیه پارچه مورد نظر اقدام کرده و الگوها را بر روی پارچه انداخته و برش میزنیم و به دوخت آن و تکمیل پروژه میپردازیم. و در آخر کالکشن آماده برای ارایه میباشد.

جدول ۱ "طراحی های دستی برگرفته از شیشه رنگی های مسجد نصیر الملک"

طرح نهایی

در این طرح از شیشه رنگی در و پنجره های مسجد نصیرالملک ایده گرفته و در طراحی لباس به کار برد کردیم .

در قسمت بالاتنه در جلوی سینه یک برش دو تکه طراحی کرده که برگرفته از نیمه یکی از شیشه رنگی ها میباشد ، لایه زیرین لباس ساده و یک تکه است و لایه رویی یک برشی به شکل هندسی از سر شانه تا پهلوی قرار میگیرد و یک شلوار بلند بگی که در پهلوی شلوار در قسمت ران برگرفته از همان شیشه رنگی ها میباشد به طوری که با قسمت بالا هماهنگی داشته باشد ، در قسمت جلو نیمی از این شکل هندسی از شلوار کات میشود و در قسمت پشت به دلیل ایستایی شلوار ساده میباشد .

همچنین اکسسوری هایی با همین طرح برای هماهنگی بهتر استایل استفاده میکنیم ، گوشواره و گردنبند طلایی که با این استایل جلوه زیبایی دارد و یک ست کیف و کفش که منطبق با همان شکل هندسی برگرفته از شیشه رنگی های مسجد نصیر الملک میباشد .

رنگ به کار رفته در لباس و اکسسوری ها سبز کله غازی ، طلایی و مشکی میباشد که استایل سلطنتی به لباس میدهد .

تصویر ۱۵ " طرح نهایی دیجیتالی با الگو که این نمونه دوخت می گردد"

نتیجه گیری

همانطور که در این مقاله گفته شد مسجد نصیرالملک شیراز یکی از بی نظیر ترین مساجد ایران زمین به شمار میرود که به عروس مساجد شناخته میشود. این مسجد با کاشی کاری های صورتی که تمایز بسیاری با سایر مساجد که بیشتر از رنگ آبی استفاده شده دارد همچنین ستون ها، طاق های مقرنس کاری شده، ایوان ها و شبستان از موارد بی نظیر این مسجد به حساب می آید، اما چیزی که در این مسجد سر و صدا کرده و خیره کننده است شیشه های رنگارنگ مسجد نصیرالملک است که به صورت اشکال هندسی منظم بر روی در و پنجره ها به کار رفته است که با تابش نور خورشید در داخل مسجد رقص نور و رنگ به پا میشود.

با الهام گرفتن از این بنای زیبا، به خصوص از همان شیشه رنگی های هندسی لباس های عصر در قالب بلوز و شلوار طراحی کرده به طوری که اشکال به صورت برش و یا کات در لباس نقش بسته است.

از آنجایی که مسجد نصیر الملک یکی از با شکوه ترین مساجد ایران است پیشنهاد میشود در حفظ و نگهداری آن کوشا باشیم، همچنین از لباس هایی امروزی در عین حال با نماد هایی که برگرفته از هنر و معماری ایران است استفاده کنیم تا یاد آور فرهنگ خود باشیم.

حال باید از خود پرسیم، تا چه اندازه توانسته اصالت ایرانی اسلامی را در موقعیت های مختلف حفظ کنیم؟

منابع

- ارمغان، مریم، ۱۳۹۳، سیر تحول معماری داخلی و فرهنگ، تهران، واحد مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی
- اکبرزاده، محسن _ پیراوی، مرضیه، ۱۳۹۸، نقد معماری مسجد نصیرالملک شیراز بر اساس نصوص دینی، تهران، باغ نظر
- بمانیان، محمدرضا _ عالی نسب، محمد علی، ۱۳۹۲، بررسی نقش نور در تبیین توالی فضا در معماری اسلامی، تهران، سمت
- پرشیا، سلما، ۱۳۸۶، مسجد نصیرالملک، تهران، مهر
- جعفری، ریما، ۱۳۸۹، بناهای دوره قاجار، تهران، چشمه
- خلیلی پور، اکرم _ طاووسی، محمود ۱۳۹۱، بررسی تزئینات وابسته به معماری در پنج عمارت، تهران، آسیا
- خوش نظر، محمدرحیم _ رجبی، محمدعلی، ۱۳۹۴، نور و رنگ در نگارگری ایرانی و معماری اسلامی، تهران، فرهنگ و هنر
- زیرک، بابک، ۱۳۹۷، مسجد نصیرالملک شیراز، تهران، ماهنامه معمار
- شاطریان، رضا، ۱۳۹۲، تحلیل معماری مساجد ایران، تهران، امیرکبیر
- شکوهی، احسان، ۱۳۹۸، مساجد اسلامی، تهران، مهر
- صیری، فرزانه _ خطائی، سوسن، ۱۳۸۵، تأثیر شیشه های رنگی بر گرافیک، تهران، فرهنگ و هنر
- طوسیانشاندیز، غلامرضا _ حاجی غفوری، مینو، ۱۴۰۱، پژوهشی بر عرفان نور رنگ و هندسه در ارسی های شبستان غربی مسجد نصیرالملک شیراز، تهران، هنرهای صناعی ایران
- عالی مقام، منصور، ۱۳۹۸، ایوان ها، تهران، سمت
- عوض نژاد، فرهاد _ شیبانی، حمید، ۱۴۰۰، مطالعه و بررسی رنگ در معماری مسجد نصیر الملک، تهران، مطالعات در دنیای رنگ

- نجفی، شهرزاد، ۱۳۹۲، آنالیز و بررسی معماری، تهران، آذر
- تصویر ۱ <http://pin.it/4skpnwagq>
- تصویر ۲ <https://pin.it/6lxva00oh>
- تصویر ۳ <https://pin.it/3ixtfdgc9>
- تصویر ۴ <https://pin.it/eapmoe3ku>
- تصویر ۵ <https://pin.it/18mygmyrf>
- تصویر ۶ <https://pin.it/6vavdhfr>
- تصویر ۷ <https://pin.it/femdbc4n9>
- تصویر ۸ <https://pin.it/3joilfbql>
- تصویر ۹ <https://pin.it/jwfkxffzt>
- تصویر ۱۰ <https://pin.it/6gh9tsnhb>
- تصویر ۱۱ <https://pin.it/phhfgyv61>
- تصویر ۱۲ <https://pin.it/fz3y5k1bu>
- تصویر ۱۳ <https://pin.it/5ircuiblw>
- تصویر ۱۴ <https://pin.it/691xbyap9>
- تصویر ۱۵ طرح دیجیتالی از نصیرالملک
- جدول ۱ طرح های دستی از نصیرالملک